

ISTORIA DEZVOLTĂRII BIOSPEOLOGIEI ÎN ROMÂNIA DUPĂ MOARTEA LUI EMIL RACOVITĂ

ȘTEFAN NEGREA

Lucrarea este o modestă contribuție la istoria științei – respectiv la *istoria biospeologiei românești*. Biospeologia – această știință biologică creată de Emil Racoviță în 1907 – a cunoscut, după moartea savantului, cea de-a doua perioadă de puternică dezvoltare. Este vorba de perioada de înflorire care a început acum 50 de ani, în 1956, odată cu reorganizarea Institutului de Speologie, și s-a încheiat în 2005, odată cu pensionarea ultimilor biospeologi ai generației respective – toți cercetători mai mult sau mai puțin reputați, recunoscuți ca atare peste hotarele României.

Autorul, martor ocular al evenimentelor acestei perioade, arată cum s-a ajuns, după nouă ani de la moartea lui Emil Racoviță, ca Institutul de Speologie – primul din lume – întemeiat de marele biolog în 1920, în cadrul Facultății de Științe a noii Universități din Cluj, să fie reorganizat ca Institut de Speologie *la nivel național* cu două sedii: o centrală la București și o filială la Cluj.

În continuare sunt prezentate principalele realizări ale colectivelor de biospeologie din București și Cluj, în perioada 1956-2005. În încheiere sunt analizate succint perspectivele de dezvoltare ale biospeologiei românești în viitor.

INTRODUCERE ÎN ISTORIA BIOSPEOLOGIEI

Pentru a înțelege mai bine avântul pe care l-a luat cercetarea biospeologică în România după moartea lui Emil Racoviță este necesar să trec în revistă principalele evenimente legate de nașterea biospeologiei ca disciplină științifică și de dezvoltarea ei impetuoasă în prima jumătate a secolului al 20-lea.

Istoria biospeologiei a fost, de la bun început, strâns legată de colaborarea biologilor români și francezi. Soarta a vrut ca această ramură a științei să se nască în Franța prin aportul substanțial al unui biolog român – Emil Racoviță – pe atunci subdirector al Laboratorului Arago de la Banyuls-sur-Mer. Desigur, Emil Racoviță a avut precursori printre zoologii europeni ai secolului al 19-lea care au studiat și animale cavernicole. Astfel, J.R. Schiner a propus în 1854 o clasificare a acestor animale în troglobionte, troglifile și cavernicole ocazionale – clasificare folosită și astăzi, cu unele modificări. Dar precursorul cel mai important a fost Armand Viré (1869-1951) care a amenajat, în 1896, primul laborator subteran din lume în catacombele Muzeului de Istorie Naturală din Paris, situate la 12 m adâncime, în calcare lutețiene, în scopul studierii animalelor cavernicole aduse din diferite peșteri europene și din Statele Unite. Deși rezultatele au fost pe drept criticate de Emil Racoviță și René Jeannel, Viré are meritul de a fi fost primul care a avut ideea de a experimenta în mediile subterane și de a crea, în 1904, termenul de *Biospéléologie* pentru a desemna știința care se ocupă de ființele vii care populează domeniul subteran. Acest termen avea să devină la Racoviță *Biospeologie* (detalii în D. Dancău & Șt. Negrea, 1989, Șt. Negrea, 1997, Gh. Racoviță, 1999 și Negrea et al., 2004). Tot Viré este cel care a publicat o lucrare de sinteză, *La faune obscuricole de France* (1900) și încă o lucrare intitulată *La Biospéléologie* (1904).

În anul în care Viré a publicat a doua lucrare, destinul a vrut ca biologi Emil Racoviță și Georges Pruvot de la Laboratorul Arago să întreprindă o campanie oceanografică cu vaporul “Roland” în arhipelagul Baleare. Aici, la 15 iulie 1904, tânărul Racoviță a descoperit, într-un lac cu apă dulce din Cueva del Drach de pe insula Mallorca, crustaceul isopod orb, *Typhlocirolana moraguesi*. Mica ființă înfeudată mediului subteran acvatic a atras atenția exploratorului Antarcticii asupra importanței relictelor subterane în descifrarea mecanismelor evoluției. Această descoperire l-a determinat să abandoneze studiile bio-oceanografice și să se dedice în exclusivitate explorării peșterilor, în paralel cu evaluarea critică a tot ce s-a publicat până atunci despre animalele cavernicole.

Un an mai târziu, în 1905, Racoviță, însoțit de doctorul în medicină René Jeannel, începea explorarea sistematică a peșterilor din Pirinei (numai în intervalul 1905-1922, cei doi au explorat peste 1400 de peșteri din Europa și nordul Africii). Într-o perioadă scurtă (1904-1907), Racoviță a realizat ceea ce nimeni nu reușise înaintea lui : a studiat numeroase peșteri, și, mai ales, a pus ordine în haosul datelor publicate până atunci despre fauna subterană. Rezultatul muncii sale s-a concretizat în faimosul *Essai sur les problèmes biospéologiques*, apărut la 15 mai 1907 la Paris. Este lucrarea în care Racoviță a pus bazele științifice ale unei noi discipline biologice, definită, întocmai ca și Viré, ca “știință a formelor de viață din mediul subteran”. În această lucrare unică el a analizat profund toate cunoștințele acumulate până atunci în acest domeniu – ce-i drept disparate și contradictorii – și a elaborat un vast plan de cercetare pe care avea să-l îndeplinească în bună parte el însuși cu colaboratorii săi. Grație acestei lucrări realizate la numai 39 de ani, Emil Racoviță a rămas în istoria științei universale drept creator al Biospeologiei.

Tot în anul 1907, Emil Racoviță a fondat, la Laboratorul Arago, un organism internațional numit *Biospeologica*. Luându-l pe René Jeannel ca adjunct, el a coordonat din Franța, iar din 1920 din România, activitatea a zeci de colaboratori din toată lumea, și a publicat rezultatele în *Archives de Zoologie expérimentale et générale* grupate sub două titluri unificatoare: *Biospeologica* și *Enumeration des grottes visitées*.

După terminarea primului război mondial, la 27 iunie 1919, Racoviță a primit invitația Consiliului Dirigent al Transilvaniei, prin care era rugat să accepte Catedra de Zoologie a Universității românești a Daciei superioare, în curs de organizare la Cluj. El a acceptat numai cu condiția creării unui *Institut de Speologie la Facultatea de Științe din Cluj*. În viziunea sa, acest Institut trebuia să fie unicul de această specialitate din lume pentru ca “toți savanții sau studenții care doresc să se ocupe de chestiuni speologice să fie siliți să vină la Cluj, sau cel puțin vor simți nevoia de a avea raporturi cu acest Institut”. La 18 decembrie 1919, Emil Racoviță semna actul prin care era angajat pe viață ca director al Institutului de Speologie, iar René Jeannel ca subdirector. La 27 ianuarie 1920 erau numiți amândoi profesori de biologie la Universitatea din Cluj, iar la 26 aprilie 1920, regele Ferdinand I al României promulga *Legea privitoare la crearea unui Institut de Speologie la Universitatea din Cluj* (detalii în Șt. Negrea, 1998 și Gh. Racoviță, 1999). De atunci s-au scurs 85 de ani...

Astfel, în anul 1920, Emil Racoviță a spus adio Franței – cea de-a doua patrie a sa – și a revenit în țara sa natală, la Cluj, unde s-a instalat definitiv, cu soția și copiii săi. Aducând cu el vastele colecții și redacția “*întreprinderii Biospeologica*”, a făcut din capitala Transilvaniei centrul mondial al cercetării faunei subterane. Tot atunci a venit la Cluj René Jeannel, de asemenea cu familia, pentru a lucra împreună cu Racoviță. Mai bine de 27 de ani (1904-1931), dacă punem la socoteală și ultimii patru ani în care Jeannel venea la Cluj doar pentru a preda cursul, cei doi savanți au lucrat cot la cot – desigur, cei mai frumoși ani din viața lor, evocați de Jeannel în lucrarea “*Quarante années d’explorations souterraines*” (1950). În 1922 li s-a alăturat elvețianul Pierre-Alfred Chappuis, în calitate de director adjunct, în urma refuzului lui C.N. Ionescu de la Universitatea din Iași (primul cercetător al faunei cavernicole din România, autorul lucrării *Biospeologia Carpaților Meridionali*) de a ocupa acest post.

Curând după instalarea la Cluj, Racoviță și Jeannel au demarat campanii pentru colectarea de material din peșterile situate în Munții Apuseni (cu precădere), Carpații Meridionali, Munții Banatului și Dobrogea. La unele campanii au participat și specialiști din afara Institutului, printre care entomologul A. Winkler din Viena, zoologul Louis Fage, profesorul Ch. Perez, ofițerul A. Magdelaine, renumitul geograf Emmanoil de Martonne și însuși celebrul abate Henri Breuil, care a descoperit, în 1924, primele vestigii paleolitice din Transilvania. Rezultatele acestei campanii au fost publicate în *Buletinul Societății de Științe din Cluj*, fondat de Racoviță în 1921. Campaniile speologice nu s-au limitat la România. După prima expediție în Serbia, în 1923, au urmat altele în Italia, Slovenia, sudul Franței și Algeria, cu rezultate excelente. În 1931, după un deceniu de activitate, noul Institut se putea mândri cu 358 peșteri explorate (dintre care 222 în Carpați) și cu 15 fascicule publicate în seria *Biospeologica*, însumând 1825 de pagini, în mare măsură pe baza materialelor colectate din peșterile Transilvaniei (detalii în Gh. Racoviță, 1999, p. 286-287).

Din nefericire, perioada de înflorire a primului Institut de Speologie din lume s-a terminat brusc, după mai bine de un deceniu de activitate intensă, în 1931, când, în plină criză economică, guvernul condus de istoricul Nicolae Iorga a suprimat toate fondurile de cercetare. Pierderea fondurilor a dăunat mai mult decât plecarea definitivă a lui Jeannel la Paris, în 1927, ca să organizeze Vivarium-ul din Jardin des Plantes. Abia în 1937, după șase ani de nefinanțare guvernamentală, Institutul lui Racoviță a primit o subvenție pentru achiziționarea de cărți și aparatură, dar nimic pentru explorarea peșterilor. Apoi, guvernul n-a mai dat nimic. Lupta lui Racoviță cu teribilul “domn Birocratescu” pentru supraviețuirea Institutului său a continuat până în 1940, când, prin Dictatul de la Viena, țării i se răpea partea nordică a Transilvaniei. Faptul a determinat refugiul Universității din Cluj la Sibiu și Timișoara. Racoviță a luat cu el numai arhiva Institutului – colecțiile *Biospeologica* rămânând la Cluj în paza lui P.A. Chappuis, care avea calitatea de cetățean străin. După război, în august 1945, Racoviță s-a întors la Cluj și și-a reluat munca la Institutul de Speologie, suportând toate privațiunile impuse de sărăcia și inflația postbelică. Dar nu pentru mulți ani. Bătrân și bolnav, murea la 19 noiembrie 1947, lăsând în urmă un Institut în derivă, tocmai când acesta avea mai mare nevoie de un conducător puternic și înțelept, așa cum a fost el. Doi ani după aceea, părăsea Clujul și P.A. Chappuis pentru a lucra ca subdirector la Laboratorul Subteran de la Moulis din Franța.

Chiar în anul în care a murit ilustrul savant, prietenul său din Franța, R. Jeannel, edita primul număr din periodicul *Notes Biospéologiques* (1947-1958), continuat de *Annales de Spéléologie* (1959-1976), de *Mémoires de Biospéologie* (1978-1988) și de *Subterranean Biology*. Biospeologii români au fost colaboratori permanenți ai acestor publicații. Era evident, biospeologia nu murise odată cu creatorul ei. Își mutase doar centrul mondial al cercetării faunei subterane din nou în Franța, acolo unde se născuse, prin strădania românului Emil Racoviță, secondat de francezul René Jeannel. Dar nu la Laboratorul

Arago, ci la noul Laborator Subteran de la Moulis (Ariège), fondat în 1948 din inițiativa lui Jeannel și condus de Albert Vandel, autorul primului tratat de Biospeologie din lume. După cum vom vedea mai departe, acest centru nu a rămas multă vreme unic în lume. Institutul lui Emil Racoviță avea să se reorganizeze ca pasărea Phoenix din propria cenușă...

REORGANIZAREA LA NIVEL NAȚIONAL A INSTITUTULUI DE SPEOLOGIE FONDAT DE EMIL RACOVIȚĂ

În 2005 s-au împlinit 85 de ani de la înființarea Institutului de Speologie la Cluj. Cu acest prilej, unii s-au întrebat: de ce la Cluj și nu în alt centru universitar? Explicația este simplă: pentru că în acei ani, Universitatea din Cluj, proaspăt înființată, avea nevoie de profesori reputați, iar Racoviță, renumit biolog și explorator polar, fiind invitat să ocupe o catedră, a acceptat numai cu condiția expresă a creării unui Institut de Speologie la Facultatea de Științe a Universității clujene, la care el să fie numit director pe viață. Ce ar fi fost dacă l-ar fi chemat, de pildă, Universitatea din Iași? Ca moldovean născut în acest oraș, unde a avut printre învățătorii de la școala din cartierul Păcurari pe scriitorul Ion Creangă, iar la liceul "Institutele Unite" pe naturalistul Grigore Cobălcescu, desigur ar fi fost înființat Institutul de Speologie mult dorit în capitala Moldovei. Aceasta cu atât mai mult cu cât printre profesori era și biospeologul C.N. Ionescu, căruia, după cum am arătat deja, i-a oferit postul de director adjunct, dar acesta n-a acceptat să părăsească Iașiul.

Rezultă că numai conjunctura istorică a fost cea care a determinat înființarea primului Institut de Speologie din lume la Cluj și nu aiurea. Bine, bine, se pot întreba unii, dar de ce la nouă ani după moartea lui Emil Racoviță, Institutul creat de el la Cluj a fost mutat în capitala României? L-au „furat” cumva speologii din București? Nicidecum! Ionel Tabacaru și cu mine suntem ultimii cercetători în viață, care au fost încadrați, cu începere de la 1 iulie 1956, prin ordinul Ministerului Învățământului, la „*Institutul de Speologie al R.P.R. București*”. În această calitate, depun mărturie pentru istoria științei că Institutul lui Emil Racoviță a fost înglobat într-un Institut reorganizat la nivel republican, și nu „furat”, și că tot conjunctura istorică din acei ani framântați a fost cea care a determinat noua formă de organizare a speologiei românești.

Afirmațiile de mai sus se bazează atât pe trăirea evenimentelor cât și pe informațiile și documentele dintr-un caiet cu scoarțe roșii, scris de mâna profesorului C. Motaș, directorul Institutului reorganizat, dăruit mie de unul din moștenitorii săi, juristul Virgil Vârgolici, decedat la 10 martie 2002. Acest caiet este intitulat: „*C. Motaș. Însemnări și legi privind istoricul Institutului de Speologie*” Emil Racoviță“: 1. înființarea, 2. trecerea la Academia R.P.R., 3. căpătarea numelui de Emil Racoviță 4. declararea casei de la Șurănești ca monument de cultură” (Fig. 1- fascimil). În realitate, conținutul caietului este cu mult mai variat, cuprinzând 21 de documente transcrise manual sau dactilografiate¹. Mă voi referi doar la cele legate de înființarea Institutului și reorganizarea sa după moartea lui Racoviță.

Referitor la „*Legea pentru înființarea Institutului de Speologie din Cluj*”, C. Motaș notează telegrafic: 1. Votată în Adunarea Deputaților la 26 Februarie 1920; 2. Votată și adoptată de Senat, împreună cu contractul la 10 Martie 1920; 3. Promulgată la 26 Aprilie 1920; 4. Publicată în Monitorul Oficial no. 86 din 20 iulie 1920, împreună cu contractul dintre Șeful resortului de Culte și Instrucție Publică al Comitetului Dirigent, Dr. Valeriu Braniște și Emil G. Racoviță. Președinte al Adunării Deputaților fiind prof. N. Iorga, Ministru al Cultelor și Instrucției fiind prof. I. Borcea, Președinte al Senatului fiind prof. P. Bujor”. În continuare, pe pagina 2, C. Motaș notează numele directorilor Institutului de Speologie în perioada 1920-1958: E. G. Racoviță (1920-1947), V. Gh. Radu (1947-1953) și O. Marcu (1953-1958). Aflăm, de asemenea, personalul Institutului din timpul lui Racoviță, numit director pe viață: Dr. René Jeannel – subdirector (1920-1927), Pierre - Alfred Chappuis – director adjunct (1922-1949), Val. Pușcariu – asistent (1922-1943), Margareta și Radu Codreanu – asistenți (nu se menționează anii), Letiția Chevereșanu – preparatoare, Iuliu Virag – desenator fotograf, Clara Nagy secretar-bibliotecar, Johann Roth – preparator entomolog și șef de echipă explorare, I. Cordoș – șef de echipă speologică (din 1922), Dumitru și Florica Flueraș și Ana Buda – îngrijitori. I. Cordoș, care locuia în clădirea Institutului, a continuat să lucreze și sub direcția prof. C. Motaș, până la moarte. „Laborantul lui Emil Racoviță” – cum mi-a fost prezentat, Cordoș, mi-a dăruit la Cluj, în 1957, cu prilejul comemorării a 10 ani de la moartea savantului, un extras din celebrul discurs „*Speologia*”, rostit la 13 iunie 1926 în ședința solemnă de la Academia Română în prezența regelui Ferdinand I. Extrasul are o valoare de excepție deoarece a fost „exemplarul de lucru” al lui Racoviță, care i-a adăugat la urmă o listă scrisă de mână cu 122 de persoane cărora le-a trimis discursul de recepție la Academie. De remarcat că pe

¹ Caietul, împreună cu alte documente olografe, foi manuscrise și publicații de la C. Motaș vor fi donate Bibliotecii ISER pentru înregistrare și păstrare în “Fondul Prof. Acad. C. Motaș donat de Dr. Ștefan Negrea”

listă figurează la nr. 111, “Societatea de cetire” din *Soronești* (și nu Șurănești cum se numește astăzi oficial localitatea în care se află conacul familiei Racoviță).

După moartea lui Emil Racoviță, Institutul creat de el și-a restrâns activitatea treptat, mai ales după plecarea lui Chappuis. De reținut totuși rezultatele echipei de tineri entuziaști, formată din Mihai Șerban, Dan Coman și R. Givulescu, care au continuat studiul Gețarului de la Scărișoara și și-au publicat rezultatele. Independent de ce se petrecea la Cluj, la Facultatea de Biologie din București, Val. Pușcariu (biospeolog format de însuși Emil Racoviță) s-a asociat cu Traian Orghidan (hidrobiolog format de prof. C. Motaș, specialist în phyllopođe și hidracarieni) și a început să cerceteze peșterile pentru fauna cavernicolă, să facă sondaje în plajele cu nisip și pietriș ale râurilor și să pună capcane în fântâni pentru fauna freatică. În anul 1951, Comitetul Geologic, fiind interesat de prospectarea depozitelor de chiropterit din peșteri, a propus, mai întâi echipei din București, apoi și celei din Cluj, să întreprindă depistarea și cercetarea acestor depozite în vederea exploatării ca îngrășământ agricol. Ca urmare au luat ființă două colective speologice în cadrul Comitetului Geologic, menționate astfel în “Caietul cu scoarțe roșii” al prof. C. Motaș (p. 3): *Colectivul din București* (1951-1956) format din Val. Pușcariu și Tr. Orghidan, la care s-au adăugat mai târziu, Margareta Dumitrescu (specialist în chiroptere) și Jana Tanasache (asistentă ei) și *Colectivul din Cluj* (1952-1956) alcătuit din Mihai Șerban, Dan Coman și Petru Bănărescu (temporar), la care s-au atașat, în 1958, Iosif Viehmann și Corneliu Pleșa (temporar) (Fig. 2-facsimil). Prof. C. Motaș mai menționează că Val. Pușcariu a funcționat în cadrul Comitetului Geologic în calitate de geolog principal la Prospeccțiuni (1952-1958), iar din 1954 ca responsabil al ambelor colective. Cum în anii 1951-1954 eu eram student și președinte al Cercului Științific Studentesc de Hidrobiologie, avându-l ca îndrumător pe Traian Orghidan, am participat cu membrii cercului la unele campanii speologice ale Colectivului din București ale Comitetului Geologic, explorând peșteri din Munții Apuseni și Bucegi, Oltenia și Hunedoara. Desigur, cei doi îndrumători ai noștri, Traian Orghidan al Cercului de Hidrobiologie și Margareta Dumitrescu al Cercului de Zoologia Vertebratelor și Paleontologie, s-au gândit că aceste cercuri reprezintă o adevărată pepinieră de viitori biospeologi. Ei vedeau în noi pe cercetătorii unui posibil Institut de Speologie reorganizat la nivel național, în care cele două colective ale Comitetului Geologic și puținii cercetători care mai erau la Institutul de Speologie al Facultății de Științe din Cluj să se reunească spre binele speologiei românești. Iată cum Val. Pușcariu, fostul asistent al lui Racoviță, împătimit de speologie, fiind transferat de la Cluj la București ca asistent al prof. Radu Codreanu (și el fost asistent al lui Racoviță) a determinat crearea unui colectiv speologic la Facultatea de Biologie din București, iar după numirea sa în fruntea colectivelor de la București și Cluj a promovat ideea organizării unui Institut de Speologie care să unească pe toți speologii români. Ideea a fost pusă în practică de “Maestrii” noștri, T. Orghidan și M. Dumitrescu, care ne-au crescut pe noi, viitorii biospeologi ai perioadei de vârf a speologiei românești. Ei sunt așadar, adevărații autori ai Institutului de Speologie „Emil Racoviță”, în forma reorganizată din 1956. Cu atât mai mult cu cât sunt cei care au luptat ani de zile cu „domnul Birocratescu” al epocii comuniste, ca visul unificării speologilor români, deja mai numeroși la București decât la Cluj, să devină realitate.

Îmi amintesc cum uneori, la sfârșitul zilei de lucru, în laboratorul lui T. Orghidan de la Facultate, acesta ne informa despre succesul sau eșecul demersurilor pentru înființarea “Institutului de Speologie al R.P. Române” cu două sedii: unul central la București și o filială la Cluj. În aceste demersuri au fost implicate personalități politice, culturale și științifice marcante ale vremii, favorabile proiectului propus de cei doi Maeștri. Îmi amintesc că T. Orghidan ne vorbea de relațiile cu Petru Groza și Romeo Drăghici, impresarul lui George Enescu, și chiar cu marele muzician, în preajma căruia T. Orghidan a trăit o vreme, la Sinaia. Regret că nu mi-am notat detalii despre aceste destăinuiri ale Maestrului, care, după mai bine de jumătate de secol, mi s-au șters din memorie. Într-o zi, Maestrul ne-a informat despre eșecul demersurilor de a înființa Institutul de Speologie în cadrul Academiei R.P. Române. Primindu-l în audiență, Președintele Traian Săvulescu i-a spus că nu poate aproba cererea deoarece nu există o personalitate demnă săi succedă lui Emil Racoviță la postul de director. În realitate exista în persoana profesorului C. Motaș, dar el fiind condamnat politic în anul 1949 la 20 de ani de închisoare cu regim sever pentru delict de imaginație, nu putea fi propus. La Minsiterul Învițământului, Maeștrii noștri au găsit porțile dechise, dar aprobarea era mereu amânată.

Comitetul geologic, Coleciul Cluj
(1952 - 1958)

M. Lorbau   P. Bănușanu
D. Roman   E. Pleșa - 1953 } timpuriu
F. Văchmann - 1958

Comitetul geologic, Coleciul București
(1957 - 1958)

Val. Pușcariu   și mai târziu   Margareta Dumitrescu
F. Arghirău   Jana Tanasache

Val. Pușcariu a trecut în cadrul Comitetului în calitate
de geolog municipal la Piașești din 1952 - 1958

În 1954 Val. Pușcariu a devenit responsabil al
ambelor colecții.

Colecțiul actual al Institutului de Geologie
Secția Cluj

1. Dr. D. Roman, șef de lucrări	7. Gh. Racovița, cercetător științific
2. M. Lorbau, cercetător principal	8. B. Stăngu, bibliotecar
3. J. Văchmann, cercetător principal	9. Anca Terzea, inginer
4. E. Pleșa, cercetător	10. Chim. J. Labruna
5. E. Pleșa, cercetător	11. Ștefan Nierke, cercetător științific
6. M. Pleșa-Alb, cercetător	

Fig. 1. - Echipe de speologi aparținând departamentului Geologie din București și Cluj, conform notelor lui C. Motaș (facsimil).

Anii treceau, iar noi, membrii celor două cercuri studențești selectați de maeștrii pentru centrul bucureștean al Institutului reorganizat, am terminat facultatea și ne-am luat licența, eu în 1954, ceilalți în 1955. Institutul nefiind încă înființat, cu ajutorul Maeștrilor am fost încadrați ca cercetători, astfel: la Stațiunea de Cercetări Marine fondată de Grigore Antipa la Constanța (Ștefan Negrea, transferat la 1 decembrie 1955 la Brăila pentru a fonda Stațiunea Hidrobiologică a Facultății de Biologie), la Stațiunea Zoologică de la Sinaia a aceleiași Facultăți (Ionel Tabacaru și Eugen Șerban) și la Institutul de Mine (Petre Samson), fiecare dintre noi așteptând cu nerăbdare semnalul Maeștrilor de a ne regrupa la București. Alți membri selecționați s-au înscris la doctoratul cu frecvență condus de prof. Margareta Dumitrescu (Elena Terzea și Costin Rădulescu) sau și-au așteptat rândul, fiind încă studenți (Vasile Decu, Dan Dancău și Anca Burghel). Mai erau cei care nu proveneau din cele două cercuri științifice studențești (Francisc Botea, Alexandrina Negrea, Maria Georgescu, Magdalena Gruia și Ștefania Avram) sau erau cadre didactice a Facultății de Biologie (Val. Pușcariu, Jana Tanasache și L. Botoșăneanu). Mereu alături de Maeștri, sprijinindu-i în demersurile lor, au fost de la început, profesorii Radu Codreanu și Nicolae Botnariuc, de la aceeași Facultate. Pentru Secția de Geologie-Paleontologie a Institutului, au fost selecționați, pentru început, dr. E. Jekelius și Matei Ghica, ambii geologi².

Dar ce făcea savantul Constantin Motaș în toți acești ani? Redus la tăcere prin întemnițare fiindcă era în bune relații cu Titel Petrescu (fost președinte al Partidului Social-Democrat din România), incomodul profesor universitar îndura regimul sever al închisorilor comuniste, începând cu infernală închisoare din Aiud, unde a demarat calvarul său. Șapte ani a durat acest calvar, în care, ca să nu se îndobitocască, fără cărți, creion și hârtie, și-a menținut condiția de intelectual și moralul predând colegilor de celulă lecții orale de biologie și recitându-le din Eminescu, Baudelaire și alți poeți. La rândul său el a învățat acolo engleza. Printre alte grozăvii mi-a povestit cum, într-o zi, după ce a ieșit din spitalul închisorii unde bolise, a fost pus să spele closetele, cum, altă dată, într-o celulă cu geamul spart, s-a trezit la ziua întâepenit, cu zăpadă pe el și promoroacă în gură. Tot din povestirile profesorului Motaș am aflat motivul eliberării neașteptate, cu mult înainte de împlinirea celor 20 de ani la care fusese condamnat. Au fost presiunile, din ce în ce mai puternice, exercitate de zoologii și hidracarinologii europeni, în frunte cu

² Peste ani, Secția de Geologie-Paleontologie avea să se dezvolte prin încadrarea a numeroși geografi, geologi, paleontologi, chimiști, etc., în timp ce Secția de Biospeologie avea să se micșoreze îngrijorător, mai ales după 1985, prin pensionări și decese.

savantul Karl O. Viets. Așa s-a făcut că, în aprilie 1956, Motaș s-a pomenit scos din celulă, îmbrăcat cu haine civile și trimis acasă.

Câteva zile după aceea, el era primit de Gheorghe Gheorghiu Dej, prim secretar al Partidului Comunist, deci de autoritatea politică supremă în România de atunci. După ce s-a scuzat pentru faptul că a fost închis “dintr-o eroare”, acesta i-a propus să aleagă între a fi din nou profesor de zoologie la Facultatea de Biologie din București sau director la Muzeul de Istorie Naturală “Grigore Antipa”, unde a mai fost după moartea lui Grigore Antipa, fondatorul acestui muzeu (1945-1949). Fără să ezite, Motaș a refuzat ambele oferte, cerând să fie numit directorul Institutului de Speologie. Văzându-l nedumerit, el i-a explicat că în timpul detenției sale, un grup de zoologi de la Facultatea de Biologie, pasionați de speologie, încearcă să reorganizeze, la nivel național, Institutul de Speologie creat de Emil Racoviță la Cluj – institut aflat în impas după moartea acestuia, în 1947. Că demersurile lor la Academie au eșuat deoarece nu aveau o personalitate științifică consacrată peste hotare pentru postul de director, iar la Ministerul Învățământului s-au ales numai cu promisiuni. “*Dar acum, de îndată ce ei au aflat că am fost eliberat – și-a încheiat profesorul explicația- Orghidan a venit la mine și m-a rugat să le fiu director, iar eu am acceptat* “. Gheorghiu-Dej a fost de acord. Astfel, C. Motaș, intrat în cabinetul său ca fost deținut politic abia eliberat, a ieșit ca director al Institutului de Speologie al R.P. Române. Sau, cum avea să se exprime metaforic într-o conferință despre Buffon ținută în 1957 la Universitatea din Iași: “am fost la întuneric și acum m-am făcut șeful întunecimilor”.

La 18 iunie 1956, apărea, în fine “*Hotărârea Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române nr. 1189/1956 privind înființarea Institutului de Speologie al Republicii Populare Române cu sediul la București*” (Fig. 3 –facsimil), având următorul conținut:

Consiliul de Miniștri ai Republicii Populare Române,

H o t ă r ă ș t e :

1. Se înființează Institutul de Speologie al Republicii Populare Române, cu sediul la București, în cadrul Ministerului Învățământului.

2. Personalul de conducere, științific și administrativ-gospodăresc va fi salariat la fel cu personalul de la Institutele de Cercetări Științifice ale Academiei R.P.R.

3. Profesorul Constantin Motaș se numește directorul Institutului de Speologie al R.P.R.

4. Se suplimentează planul de muncă și salarii al Ministerului Învățământului cu suma de lei 90000.

Cheltuielile necesare funcționării Institutului se vor acoperi din virări de credite de la orice articol bugetar în cadrul planului de cheltuieli al Minsiterului Învățământului pe anul 1956.

PRIM VICE PREȘEDINTE AL CONSILIULUI DE MINIȘTRI

(ss) Al. Moghioroș

București, 21 iunie 1956

Conținutul acestei H.C.M. este derutant, Hotărârea fiind redactată probabil de un funcționar al Consiliului de Miniștri, insuficient informat. Altfel ar fi fost formulată dacă discuta cu C. Motaș sau T. Orghidan. Ar fi știut că nu era vorba de înființarea unui Institut nou cu sediul în București, ci de reorganizarea vechiului Institut de Speologie fondat de Racoviță la nivel republican, cu două sedii: unul nou, numit “**centrală**” la București, și cel vechi, numit “**filială**”, la Cluj, în clădirea din str. Clinicilor nr. 5, în care însuși Racoviță și-a instalat în 1920 Institutul. Ar fi știut că “Institutul de Speologie al R.P.R.” a înglobat Institutul lui Racoviță cu întreg patrimoniul său de la Cluj, inclusiv personalul științific și administrativ; de asemeni că numai clădirea pentru sediul din București și încadrarea personalului științific și administrativ de aici trebuiau stabilite printr-un Ordin al Ministerului Învățământului. Îmi susțin afirmația de mai sus prin trei documente:

1. Nota olografă de la pagina 11 a „Caietului cu scoarțe roșii” (Fig. 4-facsimil) care, în traducere, are următorul cuprins:

„Este interesant de notat că la sugestiile tov. Gh. Gheorghiu-Dej a fost înființat (H.C.M. nr. 1189/ 1956, semnat de vicepreședintele Consiliului de Miniștri, tov. Al. Moghioroș) Institutul de Speologie al R.P.R. din București la care a fost înglobat și Institutul de Speologie din Cluj creat la 26 aprilie 1920 de către Emil Gh. Racoviță”.

2. Lista olografă lipită de C. Motaș între paginile 2 și 3 ale caietului menționat (Fig. 4 – facsimil) care conține deopotrivă numele cercetătorilor din București, în 1963 (nr. 1-22 de pe listă) și a celor de la Cluj (nr. 36-43). Lista mai cuprinde numele personalului administrativ de la București și Cluj (nr. 22 bis-35) și al administratorului Laboratorului de la Cloșani (nr. 44). Sub listă, C. Motaș a scris: „ În total, până în 1964, Institutul [inclusiv Clujul, n.n.] a avut 29 de cercetători (cu directorul și directorul adjunct) și 14 personal gospodăresc și tehnic, deci 43 de salariați”.

3. Lista olografă de la pag. 3, continuată pe pag. 4 a caietului menționat, care este o variantă a celei de la punctul 2, cu câteva nume în plus și altele în minus.

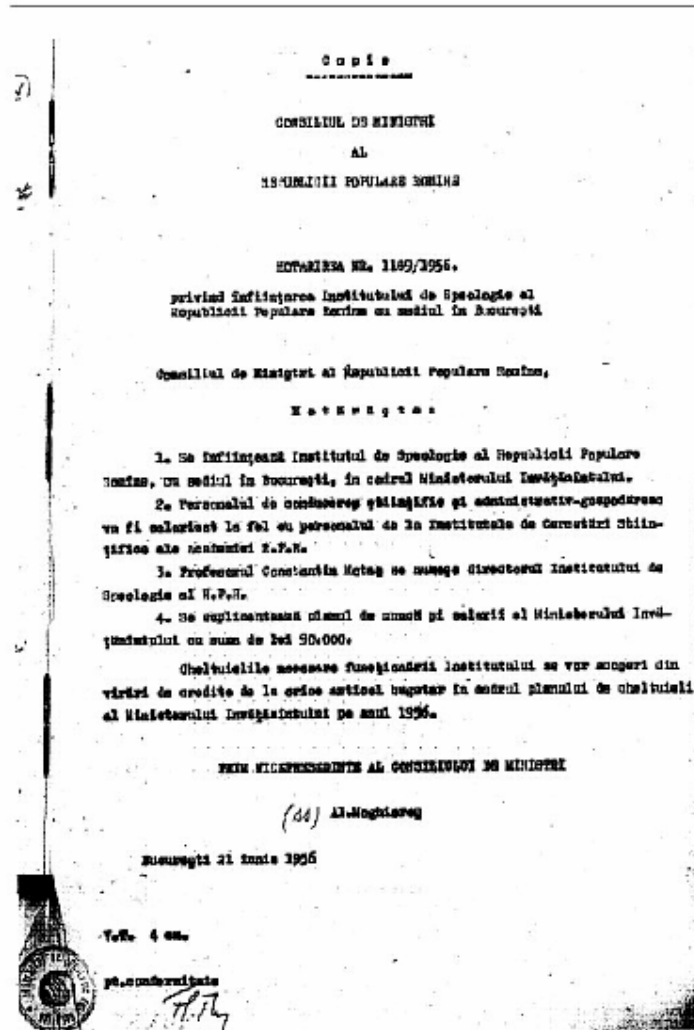

Fig. 2. – Decizia Consiliului de Miniștri a Republicii Populare România din 21 Iunie 1956 privind finanțarea Institutului de Speologie al R.P.R. cu centrul la București (facsimil)

Eu, care am trăit în direct acele vremi, depun mărturie pentru posteritate că prof. C. Motaș a notat exact în „caietul cu scoarțe roșii” toate evenimentele legate de Institutul de Speologie ante și post Racoviță.

La 18 iulie 1956 apărea “*Ordinul Ministerului Învățământului nr. 1312 despre încadrarea personalului de specialitate și administrativ de la Institutul de Speologie al R.P.R. București*”, având următorul conținut:

18 iulie 1956, București
În conformitate cu H.C.M. nr. 1189 / 1956:
Locțiitorul Ministrului

D I S P U N E

1. Se încadrează pe data de **1 iulie 1956**, următorul personal de specialitate și administrativ la Institutul de Speologie al R.P.R. Buc[urești] în funcțiile și salariile prevăzute în dreptul fiecăruia:

Sectorul biologie

Șef sector 1/2 normă	Dumitrescu Marg[areta]	lei	800
Cercetător principal 1/2 normă.....	Tanasache Jana.....	,,	650
Cercetător simplu.....	Ștefan Negrea.....	,,	1000
	prin transferare de la Stațiunea hidro[bio]logică Brăila		
Cercetător simplu.....	Tabacaru I[onel].....	,,	1000
	prin transferare de la Stațiunea zoologică Sinaia		

Secția Geologie-paleontologie

Șef sector ½ normă	Dr. Jekelius E.	lei	800
Cercetător simplu.....	Samson Petre.....	,,	1000
	prin transferare de la Institutul de mine		
Preparator ½ normă	Ghica Matei	,,	350
Laborant.....	Cuza Matache.....	,,	450
Secretar-dactilograf.....	Georgescu Maria.....	,,	530
Mecanic de întreținere.....	Mălăescu George.....	,,	462,80
	pensionar CFR		
Îngrijitor.....	Dimache Elena	,,	265

2. Direcția Generală a Învățământului Superior va aduce la îndeplinire dispozițiunile prezentului ordin.
Locuitor al Minsitrului
C. Drăgulescu

Notă -11-
La 8 decembrie 1958 a avut loc la Cluj, desvelirea
bustului de bronz al lui E. S. Racovita în fața Institutului
de Speologie din Cluj. A fost luat a fost ridicat prin
grijă Universității din Cluj. A participat profesorii, studenții
și un număr mare de oameni.
Am prezentat curiozități
Este interesant de notat că la sugestia șef. Gh. Orghidan
sej a fost înființat (H.C.M. nr 1189/1956) comitet
de ocupare a Comitetului de Științe Geologice
Institutul de Speologie al R.P.R. din București la care
a fost înființat și Institutul de Speologie din Cluj
creșterea la 26 april 1960 de către Emil Gh. Racovita.

Fig. 3. -Notele lui C. Motaș privind includerea Institutului de Speologie din Cluj în noul Institut de speologie al R.P.R (facsimil).

Din organizarea de mai sus rezultă că nu toți cercetătorii formați de Maeștri au putut fi încadrați de la început în colectivul din București, dat fiind numărul mic de posturi. În această situație, ca să nu-i piardă, ei au preferat pe cercetătorii care, terminând studiile, lucrau deja de un an sau doi în diferite stațiuni și institute din țară. Cei rămași pe dinafară au fost angajați treptat, pe măsură ce Institutul primea noi posturi de cercetători. Astfel, numărul cercetătorilor din București a crescut de la 8 în 1956 (inclusiv directorul, directorul adjunct și șefii celor două secții) la 22 în anul 1963; toți eram biologi, dintre care trei specializați în paleontologie: Elena Terzea, C. Rădulescu și P. Samson. Și colectivul de la Cluj s-a mărit treptat, ajungând la 8 cercetători, de asemenea biologi, cu excepția lui T. Rusu, geograf, în același interval de timp. De remarcat că atât în H.C.M. nr. 1189 / 1956 și nici în Ordinul Ministerului Învățământului nr. 1312 / 1956 nu apare numele lui T. Orghidan, principalul "arhitect" al „Institutului de Speologie al R.P.R”. Misterul l-am elucidat cu ajutorul „Caietului cu scoarțe roșii”. În „Succinta notă” lipită între paginile 2 și 3, la punctul 3, C. Motaș notează:

Prin decizia Ministerului Învățământului nr. 334a din ziua de 4 martie 1957, Tr. Orghidan a fost numit director adjunct științific al Institutului de Speologie al R.P.R. Decizia a fost semnată de Al. Ionescu Bujor, director al Învățământului superior.

Directoratul din București în 1963

Cercetători		1. C. Motaș director	
		2. T. Orghidan, director adjuncț. Administrație D.C.	
1. M. Dumitrescu	șef de secție	(120)	1. D. Jorđean șef cercet. D.C.
4. Val. Forcarea	șef de secție	(125)	2. E. Goltstein șef. Sec. Muz.
5. J. Tanasache	Cercetător principal	(124)	3. B. Săndulescu inginer-miner
6. P. Rădulescu	Cercetător principal	(121)	4. F. Rădulescu - profesor de biologie
7. P. Sasu	Cercetător principal	(126)	5. C. Măteche laborant
8. L. Botoșăneanu	Cercetător	(127)	6. Cl. Paul laborant
9. E. Torga	Cercetător	(128)	7. F. Haidăe inginer silvicultor
10. J. Tabacaru	Cercetător	(129)	8. Mărtin Bădău inginer silvicultor
11. V. Ștefan	Cercetător (labor. special)	(130)	9. O. Ștefan laborant
12. St. Negrea	Cercetător (labor. special)	(131)	10. E. Păpăraș profesor
13. E. Ștefan	Cercetător (labor. special)	(132)	11. B. Ștefan laborant
14. St. Anania	Cercetător	(133)	12. M. Negrea laborant
15. D. Dancaș	Cercetător	(134)	13. J. Chișinău laborant
16. A. Ștefan	Cercetător stagiu	(135)	14. Maria Chișinău inginer silvicultor
17. A. Ștefan	Cercetător stagiu		Cercetători - Cluj:
18. M. Gheorghiu	Cercetător stagiu	(136)	15. D. Ștefan șef de secție
19. A. Hărbuzaru	biolog	(137)	16. Ștefan cercetător principal
20. A. Ștefan	Cercetător stagiu	(138)	17. J. Chișinău cercet. principal
21. F. Botea	Cercetător stagiu	(139)	18. C. Pașca cercetător
22. Ștefan Ștefan	Laborator Cluj	(140)	19. T. Pașca cercetător
		(141)	20. M. Albu cercetător
		(142)	21. St. Rădulescu cercet. stagiu
		(143)	22. M. Ștefan cercet. stagiu
(44) F. Argintaru	administrativ	(144)	

În tabel, prima în 1964, listabilă a avut 29 de cercetători
(ca directoratul și directorul adjuncț.) și 74 personal pedagogic și
tehnic, din 43 de laboratoare.

Fig. 4. - Lista inserată de C. Motaș între paginile 2 și 3 ale caietului de "Însemnări și legi", conținând numele cercetătorilor și a personalului administrativ al Institutului de speologie din București și Cluj în 1963 (facsimil).

Vestea apariției H.C.M.-ului privind înființarea „Institutului de Speologie al R.P.R” mi-a fost dată la București, la 23 iunie, de prof. Margareta Dumitrescu, care tocmai redacta actul de transferare a mea de la Stațiunea Hidrobiologică din Brăila și cel al lui Ionel Tabacaru de la Stațiunea Zoologică din Sinaia. Deși la 18 iulie a apărut și Ordinul Ministerului Învățământului cu încadrarea personalului științific și administrativ, nu m-am putut prezenta la post decât la 13 august, după ce am predat gestiunea și funcția de director cu delegație a Stațiunii Hidrobiologice de la Brăila succesorului meu, Dimitrie Radu.

Institutul de Speologie era deja instalat provizoriu în cele două camere mari de la parterul clădirii din str. Dr. Ștefan Capșa, nr. 8, vizavi de Palatul Cotroceni – fostă casă de odihnă și oaspeți a Reginei Maria, naționalizată de guvernul comunist. Era de fapt o parte din spațiul locativ atribuit profesorului C. Motaș după eliberarea din închisoare, în aprilie 1956, pe care el o cedase Institutului până la obținerea unei clădiri proprii. Acest provizorat avea să dureze....18 ani !

Primii ani de la Institutul de Speologie i-am petrecut în același laborator cu profesorul C. Motaș, Jana Tanasache, Lazăr Botoșăneanu, Alexandrina Negrea și o dactilografă. Având masa de lucru lângă biroul profesorului, am beneficiat din plin de prezența sa zilnică, exceptând duminica, lucrând de dimineața până seara, cu pauză doar la prânz. Acest ritm de lucru l-am deprins din studenție de la Maestrul nostru, Traian Orghidan, care, al rândul său, l-a deprins în studenție, apoi ca asistent, tot de la Motaș. Prin urmare, deviza lui C. Motaș „munca este cel mai prețios bun al omului” nu era vorbă goală. Schimbarea acestui ritm se producea în deplasările pe teren care puteau dura până la o lună fiecare, uneori însoțiți de Motaș sau Orghidan. Îmi amintesc de primele campanii speologice, începând cu 1956. Nu aveam cine știe ce “zestre”, dar entuziasm și energie cât zece speologi la un loc. Din ce era alcătuită “zestrea”? Dintr-un camion “Molotov” cu arcuri dure, dotat cu niște lăzi de lemn pe care stam, dormeam, lucram, mâncam. În ele, echipa noastră ținea materialele de explorare și echipamentul de lucru și de protecție. Niște colaci de funie groasă, scări grele de cânepă cu fușteie de lemn, lămpi de carbid cu becuri afumate de prea multă folosință, corturi prin care ploaia trecea ca prin strecurătoare, salopete peticite, arse pe alocuri de flacăra lămpilor, bocanci oboșiți, căști de miner. Cam asta era totul. Dar ce ne păsa nouă? Eram fericiți că puteam să explorăm și să cartăm peșteri nemaicercetate, să colectăm faună cavernicolă. Ne întorceam la Institut încărcăți de probe din zeci de peșteri, pe care le triam și studiam la binocular, cot la cot cu șefii noștri, Motaș sau Orghidan, până târziu în noapte.

Cu același entuziasm tineresc am participat cu toții și la construirea “Stațiunii de Cercetări Speologice” de la Cloșani, inclusiv la amenajarea laboratorului de studii experimentale în peștera cu același nume. Ideea construirii acestei stațiuni și a laboratorului subteran aparțin lui T. Orghidan și Margaretei

Dumitrescu. Țin minte că am avut șansa să fac parte din echipa de teren condusă de cei doi Maeștri pentru explorarea peșterilor din Hunedoara și Oltenia – unul din scopuri fiind alegerea peșterii laborator și a localității în care să se construiască Stațiunea Speologică. Alegându-se Peștera Cloșani, s-a trecut, în 1959, la amenajarea laboratorului subteran și la construirea clădirii de la suprafață; inagurarea a avut loc în 1961.

Tot în acei ani de neuitat, profesorul Motaș a luptat energic pentru a relua publicarea seriei *Lucrările Institutului de Speologie*, editată în anii 1926-1939 de Emil Racoviță, sub titlul: *Lucrările Institutului de Speologie "Emil Racoviță"*. Primul număr dublu (nr.1-2) și voluminos (600 pagini), a apărut în 1963. "Cuvântul înainte", semnat de C. Motaș, se referă la principalele realizări ale celor două colective, din București și Cluj, de la reorganizarea Institutului de Speologie (1956) și până la pensionarea sa (1963). Aflăm că la nici doi ani după reorganizarea Institutului, la 10-12 mai 1958, a avut loc, la București, prima sesiune științifică, și că o parte din comunicări sunt publicate în acest volum. Volumul debutează cu un grupaj de alocuțiuni rostite la Cluj, la 8 decembrie 1957, cu prilejul împlinirii a 10 ani de la moartea lui Emil Racoviță și a inaugurării bustului său de bronz la intrarea în clădirea Institutului fondat de el în 1920. Sunt reproduse în volum scrisorile primite de la personalități din țară și străinătate. Impresionează scrisoarea lui René Jeannel, pe atunci directorul onorific al Muzeului Național de Istorie Naturală din Paris, adresată lui C. Motaș:

*Mon cher collègue,
Je m'associe de tout coeur à la commémoration de E.G. Racovitza organisée par l'Institut de Spéologie de Cluj.*

Le plus belles années de ma carrière furent assurément celles que j'ai passée dans votre Institut, auprès de Racovitza qui fut pour moi, à la fin, un grand ami et un maître. Car c'est bien lui qui m'a appris mon métier de naturaliste qu'il a exercé lui-même avec méthode et science pendant toute sa vie. Je lui dois le meilleur de ma formation et lui en garde une reconnaissance qui s'étend aussi à votre pays.

Dans cet esprit, mon cher collègue, je vous adresse l'assurance de mes sentiments les plus cordialement dévoués.

Dr. R. JEANNEL

Cea mai mare parte a acestui prin volum (p. 69-600) este ocupată de lucrările de speologie fizică și biospeologie prezentate la sesiune. Alături de lucrările Maeștrilor noștri, printre care se remarcă studiul monografic al complexului carstic din Cheile Vârghișului (T. Orghidan și M. Dumitrescu) și amplul studiu despre chiropterele din România (M. Dumitrescu, J. Tanasachi³ și T. Orghidan), sunt publicate lucrările generației tinere: I. Viehmann (geneza perlelor de cavernă și a formațiunilor stalagmitice), I. Tabacaru (dezvoltarea postembrionară a unor specii cavernicole de diplopode), Șt. Negrea (lithobiidele din peșteri), V. Decu (coleopterele cavernicole în concepția lui Jeannel), D. Dancău (amfipode subterane din genul *Niphargus*), A. Decu-Burghel (diptere cavernicole), I. Căpușe și M. Georgescu (lepidoptere din peșteri) și A. Negrea în colaborare cu Al. Grossu (gasteropode cavernicole). Erau printre primele lucrări ale generației crescută de Maeștri, care se prezentau la o sesiune cu lucrări bazate pe materiale colectate de ei înșiși din peșteri și care anunțau deja dezvoltarea impetuoasă ce avea s-o ia biospeologia românească după moartea lui Emil Racoviță.

Legat de reorganizarea „Institutului de Speologie al R.P.R” merită amintit că în anul 1957 i s-a atribuit numele fondatorului, Emil Racoviță. Iată ce nota C. Motaș în „Caietul cu scoarțe roșii”, la pag. 5.

Pentru popularizarea numelui lui E. Racoviță s-a dat numele său Institutului de Speologie H.C.M. nr. 1910 din 10 decembrie 1957, publicată în Buletinul Oficial nr. 79 din 15 decembrie 1957. (ss) Președintele Consiliului de Miniștri Chivu Stoica.

Prin această hotărâre s-a dat numele lui Racoviță nu numai Institutului, ci și Școlii din Șurănești, Școlii medii din [strada?] Mihai Vodă – București. S-a dat de atunci numele său și unui cămin studențesc din Cluj și unui vapor.

S-a mai hotărât să fie reactualizat numele său, să se difuzeze cunoștințele despre viața și cariera sa științifică. Casa de la Șurănești a fost declarată monument istoric [“de cultură” – vezi mai departe]. Un film comemorativ documentar în legătură cu viața și opera sa, să se emită un timbru comemorativ (sau emis două). “Cheltuielile pentru realizarea acestor acțiuni se vor efectua în cadrul planurilor de cheltuieli pentru anul 1957 și a celor ce se vor aproba pe anul 1958 ministerelor și instituțiilor prevăzute în prezenta Hotărâre, care au sarcina organizării acestei comemorări”.

---

³ De remarcat că, în timp ce toți speologii îi pronunțau numele cu *e* final și în actele Institutului numele apare tot cu *e* final (Tanasache), ea însăși își publica lucrările cu *i* final (Tanasachi)

Copia dactilografiată a acestei H.C.M. este lipită în caiet și notată cu numărul 7, iar H.C.M. nr. 1619 din 3 oct. 1957 – prin care Casa Racoviță de la Șurănești (comuna Dănești) a fost declarată “monument de cultură” a fost copiată cu cerneală la pagina 8 a caietului.

Merită, de asemenea, să fac cunoscut următorul document important, copiat de C. Motaș în “Caietul cu scoarțe roșii”, la pag. 6.

Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române
HOTĂRÂRE
privind trecerea Institutului de Speologie “Emil Racoviță” de la Ministerul
Învățământului și Culturii la Academia Republicii Populare Române

Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române hotărăște:

1. *Institutul de Speologie “Emil Racoviță” cu sediul în București, care funcționează în cadrul Ministerului Învățământului și Culturii trece pe data de 1 ianuarie 1960, cu toate mijloacele de bază, în subordinea Academiei Republicii Populare Române.*

2. *Ministerul Finanțelor, Comitetul de Stat al Planificării, Academia Republicii Populare Române și Ministerul Învățământului și Culturii vor lua măsurile corespunzătoare pentru trecerea planului de cheltuieli și a planului forțelor de muncă, pe anul 1960, al Institutului de Speologie “Emil Racoviță” la Academia Republicii Populare Române.*

Președintele Consiliului de Miniștri

(ss) Chivu Stoica

București, 10 februarie 1960

Nr. 130

(ss.) indescifrabil

pt. conformitate

Biroul documentelor secrete

(ștampila M.I.C)

Ultimele pagini ale “Caietului cu scoarțe roșii” (p. 13 și 14) conțin două documente copiate de prof. C. Motaș cu mâna, neînsoțite de nici un comentariu.

Primul document este o decizie a Academiei R.P.R. cu următorul conținut:

DECIZIA nr. 308

Președintele Academiei Republicii Populare Române

Având în vedere dispozițiile art. 180 din H.C.M. nr. 1175/1962 privind pensionarea salariaților care au depășit limita maximă de vârstă.

Văzând situația privind salariații care au depășit vârsta de 70 de ani; în temeiul art. 72 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Academiei R.P.R. aprobat prin H.C.M. nr. 123 / 1963:

D E C I D E

Art. 1. Pe data de 31 iulie 1963, în baza art. 180 din H.C.M. nr. 1175 / 1962, se eliberează din funcții salariații cuprinși în anexa care face parte integrantă din prezenta decizie.

Art. 2. Direcția Personalului și Direcția Plan financiar și îndrumare contabilă se autorizează cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor prezentei decizii.

Data la București, azi 1 iulie 1963

Președintele Academiei R.P.R.

(ss) acad. I. G. Murgulescu

Extras din anexă:

Institutul de Speologie

Prof. Motaș Constantin.....post nr. 80111.....director.....lei 3000.....72 ani

pt. conformitate,

C. Motaș

pt. conf.

(ss) indescifrabil

Al doilea document este o adresă a Oficiului Plan al Academiei R.P.R cu următorul conținut:

1) *Academia R.P.R. cu adresa nr. 20505 / 1963 a aprobat anularea din Statul de funcțiuni a Dv. a unui post cu un fond de salariu tarifar lunar de lei 3000 cu începere de la data de 1 august 1963.*

(ss) Șeful oficiului Plan
Malacopol

Șef de birou,
V. Georgescu

Înregistrat la Institut [de Speologie, n.n.] la nr. 1370 din 8 iulie 1963

Postul nr. 81001 – director 3000 lei

2) În Statul de funcțiuni de la Oficiul Plan (ss) Malacopol și sub nr. 25947, din 1 Sept. 1963, nu mai figurează postul de director la Institutul de Speologie.

Vestea pensionării directorului nostru a căzut ca un trăsnet din senin, atât peste prof. C. Motaș, care pe 8 iulie tocmai împlinea 72 de ani, cât și peste noi, cercetătorii. Îmi amintesc că au început să circule zvonuri. Se urmărește oare desființarea Institutului de Speologie “Emil Racoviță”? Umblă oare cineva “pe la spate” să-i ia locul? Numai așa s-ar explica de ce a fost pus în fața unui fapt împlinit, fără să fie avertizat, fără să se ceară o derogare – având în vedere că era un savant cu reputație internațională, fost membru al Academiei Române (înainte de transformarea ei în Academia R.P.R.), că era în plină activitate științifică și managerială, ca director, succesor al lui Emil Racoviță. Nu vom ști niciodată adevărul deoarece nu există documente și nici martori în viață.

Ceea ce i s-a întâmplat profesorului Motaș în regimul dictatorial comunist, nu li s-a întâmplat lui Emil Racoviță și lui Grigore Antipa în regimul anterior, capitalist. *Marii biologi de talia lor, fondatori sau conducători de institute, întemeietori de școli științifice, cercetători de reputație internațională solicitați să studieze biodiversitatea sau alte aspecte peste hotare, trebuie păstrați cu respect în institute de cercetare cât le permite sănătatea, ca în Occident, și nu tratați de „domnul Birocratescu” ca pe niște funcționari oarecare, care abia așteaptă să fie pensionați. Pierde țara, pierde știința românească și universală!*

Rămas fără director, conducerea Institutului de Speologie “Emil Racoviță” a fost preluată în întregime de directorul adjunct științific, Traian Orghidan, numit ulterior director (nu cunosc data exactă pentru că nu i-am găsit decizia de numire în acest post).

Profesorul Motaș s-a resemnat cu greu. Din momentul pensionării el a părăsit biroul (writing table) la care lucra în laborator, pentru biroul din camera sa de lucru din apartamentul familiei, aflat deasupra Institutului, la primul etaj al clădirii. Puțini dintre noi îl mai vizitau să-i cerem un sfat, un extras sau o carte, iar dintre cei puțini numai noi, soții Negrea, i-am devenit foarte apropiați. Parcă îl văd ca atunci, la writing table, cu părul alb redus la o coroană periferică, ochelari cu ramă groasă care-i măreau ochii miopi, nelipsita lavalieră – toate acestea conferindu-i un aer distins, de savant “clasic”. Discutând cu el, nu puteai să nu-i admiri erudiția, verva și umorul sănătos, ironia fină, toate păstrate ca în tinerețe, deși șapte ani îi irosise între pereți de celulă. Era un spirit enciclopedic, dotat fiind cu o memorie uluitoare. L-am ascultat, de pildă, recitând din „Luceafărul” și „Scrisorile” lui Mihai Eminescu integral, cu dicție și intonație de actor. Era prolific, informat la zi, atât științific cât și cultural. Era un excelent orator și picta inspirat pe ce apuca și cu ce găsea la îndemână. Am acasă multe din desenele și acuarelele lui făcute în timpul sau imediat după excursiile cu mașina noastră, el cu soția sa, Ștefănică, eu cu soția mea, Alexandrina (Didina) prin București – unde prefera Grădina Botanică și Expoflora din Parcul Herăstrău – sau prin țară – unde prefera Sinaia, Predeal, Bușteni, Cozia, Horezu și alte localități din Oltenia de sub munte.

Datorită prestigiului marelui om de știință și cultură care era profesorul C. Motaș, prin laboratorul în care lucram cu Didina la demisol s-au perindat, aduși de el ca să ne cunoaștem, multă lume. Să-l amintesc, de exemplu, pe fostul său colaborator Victor Angelescu, venit special de la Buenos Aires să-l revadă după zeci de ani. Sau pe Ion Țuculescu, celebrul pictor care se considera în primul rând biolog, specialist în protozoare, și se mândrea cu monografia sa despre Lacul Techirghiol. În 1960, profesorul Motaș i-a făcut cunoștință cu L. Botoșăneanu și cu mine în vederea unei colaborări privind fauna izvoarelor din Câmpia Română. Numai moartea prematură a pictorului a făcut să cadă acest proiect. Până la urmă am realizat cartea despre izvoarele și apele freatice din Câmpia Română cu profesorul Motaș, făcându-ne, pe Botoșăneanu și pe mine, mai bine cunoscuți peste hotare.

Îmi amintesc cu venerație de ultimele întâlniri cu profesorul Motaș. Intrând în cabinetul său de lucru, îl găseam întotdeauna la writing table încărcată cu manuscrise, cărți, reviste, dicționare. Pe pereți, fotografiile primite de la colegi din străinătate, desene și acuarele proprii sau primite în dar. În acest cabinet de lucru m-a chemat, la sfârșitul anului 1979, ca să-mi dea prefața pentru cartea mea, în curs de apariție, *Prin peșterile lumii*. A ținut să mi-o dea personal ca să-mi poată spune cât de mult i-a plăcut, în special paginile cu evocarea anilor copilăriei mele de viitor naturalist, despre care afirma în prefață, printre altele: “Mai frumos nici că se putea scrie. Ele arată că autorul, moldovean fiind, este un foarte bun povestitor, emul al marelui nostru humuleștean, Ion Creangă”. Nici nu bănuiam atunci cât de aproape îi era sfârșitul, că ne era dat, mie și lui Didina, să-l mai vedem în viață doar o singură dată.

Într-adevăr, joi 10 ianuarie 1980, când am trecut pe la el cu Didina să-i spun că a apărut cartea mea prefațată de el, era pământiu la față, avea privirea rătăcită și respira cu dificultate. “Dornescu [profesor de anatomie comparată, n.n.] crede că a început atrofia mușchilor de la picioare; tare mă tem că voi paraliza “ ne-a spus el. “Nu vă luați după Moș Dornescu, i-a replicat Didina, o să vă treacă tusea și, cum vine primăvara, vom relua plimbările cu Dacia noastră”. “Ce bine ar fi să mai pot ieși măcar până la Snagov sau Băneasa!” a oftat el neîcrezător. La plecare i-am promis că vom reveni duminică 13 ianuarie

cu aparatul de tensiune și cu primul exemplar din cartea mea prefațată de el. “Măcar așa să mai apar și eu, ca prefațator” a comentat nostalgic profesorul, amintindu-și de vremurile când publica mult.

Acestea aveau să fie ultimele cuvinte auzite din gura lui și ultima dată când l-am văzut în viață. Pentru că duminică profesorul nu mai era acasă. Vineri fusese internat de urgență împreună cu soția sa în clinica doctorului Ion Emil Bruckner de la Spitalul Colentina. Diagnosticul era “edem pulmonar acut”. Marți 15 ianuarie, în jurul orei 19, un telefon m-a smuls de lângă microscopul la care lucram în laborator. Era doamna Motaș. Cu glasul întretăiat de plâns, mi-a dat vestea incredibilă: „Tică s-a dus, m-a lăsat singură. S-a stins în brațele mele azi, la ora 14 jumătate. Ești primul căruia îi dau telefon, pentru că Tică ținea mult la tine și la Didina, vă considera copiii săi. Dați-mi un sfat, ce să fac?”. Bineînțeles că nu numai noi, ci întreg Institutul de Speologie, în frunte cu Traian Orghidan, profesorul Radu Codreanu și mulți alții i-au sărit în ajutor. Vineri, 18 ianuarie, savantul Constantin Motaș, gătit după datina strămoșească, părăsea clădirea Institutului nostru din strada Mihail Moxa, unde fusese depus, urmând drumul fără întoarcere spre cimitirul Bellu, parcela Academiei Române – unde a fost ulterior înmormântată și draga lui soție, Ștefana, nepoata pictorului Octav Băncilă.

PRINCIPALELE REALIZĂRI ALE COLECTIVELOR DE BIOSPEOLOGIE DIN BUCUREȘTI ȘI CLUJ ÎN PERIOADA 1956-2005

S-au scurs din 1956 - anul reorganizării Institutului de Speologie – o jumătate de secol. Interval de timp în care Biospeologia românească a cunoscut cea de-a doua perioadă de înflorire în care s-au înfăptuit multe din dezideratele lui Emil Racoviță. Este vorba de *studiul extensiv* al faunei subterane terestre și acvatice (al biodiversității cum se spune astăzi), combinat cu *studiul intensiv* (la nivel populațional și biocenotic) și de începerea *studiului experimental* (dezvoltarea postembrionară la unele specii cavernicole) în terariile Laboratorului Subteran al Stațiunii de Cecetări Speologice de la Cloșani.

Să vedem acum de ce echipe de explorare și de studiu în laborator dispuneau cei peste 30 de biospeologi din București și 5 din Cluj. Pentru fauna subterană acvatică, C. Motaș, fondatorul Freatobiologiei, și-a format o echipă compusă din el însuși, Francisc Botea și Eugen Șerban. Această echipă beneficia de colaborarea lui Dan Dancău, Dan Danielopol și a unor cercetători specializați atât în grupe de faună terestră cât și acvatică: L. Botoșăneanu, Iosif Căpușe, Ionel Tabacaru, Alexandrina și Ștefan Negrea. La Cluj, fără a forma o echipă în cadrul Filialei, lucrau faună subterană acvatică Cornel Pleșa, Mihai Șerban, Dan Coman și Maria Pinte-Alb. Mai trebuie amintit micul colectiv format din C. Motaș, Traian Orghidan și Jana Tanasache, încă de prin anii 40 ai secolului trecut pentru studiul hidracarienilor din apele interstițiale, capturați îndeosebi din plajele cu pietriș și nisip de pe malurile râurilor prin metoda Karaman-Chappuis – mediu care avea să fie definit, în 1955, de Traian Orghidan sub numele de “*biotop hyporheic*”; termenul a fost acceptat și folosit ulterior în toată lumea.

Fauna subterană terestră a făcut, de asemenea, obiectul de studiu a unor echipe care, odată formate, au cercetat deopotrivă mediile speleice și edafice din diferite zone carstice timp de zeci de ani. Astfel, echipa compusă din T. Orghidan, Margareta Dumitrescu, Jana Tanasache și Maria Georgescu a adus contribuții importante la cunoașterea faunei din carstul Dobrogei, Cheile Vârghișului și Hunedoara. Echipa lui Vasile Decu și Anca Decu-Burghel, la care se atașa adesea Ionel Tabacaru, Dan Dancău și Dan Danielopol – ultimii pentru studiul faunei acvatice din peșteri și fântâni – a preferat carstul din Carpații Meridionali între Olt și Culoarul Timiș-Cerna, cu unele extensii spre est și vest. Echipa lui Dan Dancău, E. Șerban și Ștefania Avram au cercetat zeci de peșteri din bazinul superior al Cernei timp de ani de zile. Echipa formată din Lazăr Botoșăneanu și soții Alexandrina și Ștefan Negrea, au studiat temeinic sute de peșteri și fauna din sol și anexele sale din Munții Banatului, Valea Cernei și Poiana Ruscă. De mare ajutor le-a fost Clubul Speologic “Exploratorii” din Reșița în frunte cu Günther Karban și Mihail Țigă între anii 1961 și 1985, iar după 1990 în frunte cu Bogdan Bădescu. Între anii 1980 și 1984 soții Negrea, asociindu-se cu biospeologii amatori G. Karban și Radu Bala de la CSER, au studiat zeci de peșteri încă necercetate din bazinul Carașului și Bârzavei. După anul 2000 cercetările au fost extinse la Mediul Subteran Superficial (MSS) de către discipola mea în Chilopode, Victoria Ilie-Boitan. Se pare că Munții Banatului, deși cel mai bine cercetați din punct de vedere speologic din România, atrag în continuare și pe tinerii biospeologi încadrați în 2005. Astfel, Anca Dragu a demarat deja cercetarea intensivă a coloniilor de lilieci din acești munți, iar Victoria Ilie continuă studiul MSS.

De remarcat că, după 1990, la București nu s-a mai lucrat în echipe permanente în zone carstice bine delimitate. Numărul cercetătorilor biospeologi post-racovițeni s-a micșorat prin *decese* (C. Motaș, T. Orghidan, Margareta Dumitrescu, Jana Tanasache, F. Botea înainte de 1990, iar D. Dancău, I. Căpușe, E. Șerban, Ana Hollinger după 1990), prin *pensionări* (Ștefania Avram, Maria Georgescu, Alexandrina Negrea, Mioara Baltac) sau prin stabilirea în străinătate (L. Botoșăneanu, Anca Burghel, Dan Danielopol, Ilinca Juvara-Balș). Neangajându-se multă vreme tineri biologi în posturile vacante, numărul biospeologilor s-a redus, de la cei peste 30 în anii 1963-1980 la numai 10 în anii 2003, când am preluat

conducerea Compartimentului de Biospeologie și Edafobiologia Carstului. Dintre biospeologii vechi mai eram doar cinci (I. Tabacaru, V. Decu, Magdalena Gruia, Vasilica Iavorschi și eu însumi), iar din cei încadrați după 1990 încă cinci (E. Nițu, A. Giurginca, Victoria Ilie, Augustin Nae și Ionuț Popa). La 1 iulie 2005, ultimii patru cercetători principali I, din perioada de vârf a biospeologiei post-racovițene părăseau Institutul prin pensionare: Șt. Negrea, I. Tabacaru, V. Decu și Magdalena Gruia. În locul lor au fost încadrați, prin concurs, un CS III (Alexandra Hillebrand) și trei asistenți cercetare: Anca Dragu, Rodica Plăiașu și Raluca Băncilă. În prezent, dat fiind numărul mic de biospeologi, majoritatea în curs de formare, nici nu se pune problema unor echipe de explorare permanente. După 1990, doar Eugen Nițu a reușit să organizeze câteva deplasări în echipă, printre care cu A. Giurginca și V. Ilie în Subcarpații de Curbură și Cheile Vârghișului, cu A. Nae și I. Popa în Piatra Craiului și în Munții Rodnei.

La Cluj, numărul mic de biospeologi a permis arareori studiul în echipe permanente. Astfel, în anii cincizeci, Val. Pușcariu din București, împreună cu Iosif Viehmann și Theodor Rusu au făcut o echipă pentru studiul peșterilor din Cheile Carașului – dar ei au pus accentul pe studiul formelor endocarstice și nu pe cercetarea faunei cavernicole. Ghețarul de la Scărișoara s-a bucurat, cu prioritate, de cercetări sezoniere în echipă, fapt care i-a permis lui Gheorghe Racoviță să efectueze un studiu ecologic amplu asupra populației coleopterului bathysciin *Pholeuon proserpinae*. De studii complexe, în echipă, s-au mai bucurat și alte peșteri importante din Munții Apuseni și Peștera Tăușoare din Munții Rodnei. Spre deosebire de București, numărul biospeologilor nu a scăzut, ci chiar s-a mărit, grație lui Gh. Racoviță și Oana Moldovan, după ce și-a luat doctoratul în Franța. Dintre tinerii biospeologi cu stagii de specializare în Franța, Austria și Olanda, trebuie menționați, Sanda Iepure, Daniela Borda și Traian Brad.

Din punct de vedere organizatoric, biospeologii din București și Cluj au fost grupați după cum urmează: Cei din București au alcătuit “Secția de Biospeologie”, denumită în prezent “Compartimentul de Biospeologie și Edafobiologia Carstului”. Ea a fost condusă succesiv de Margareta Dumitrescu (1956-1985), Vasile Decu (1990-2002), Ștefan Negrea (2003-2005) și, de la 1 iulie 2005, de Eugen Nițu. Biospeologii din Cluj, împreună cu speologii geografi și geologi au fost cuprinși într-o „Filială” condusă succesiv de Dan Coman, Gh. Racoviță, Emil Silvestru, Oana Moldovan și, în prezent, Bogdan Onac (dintre ei, Silvestru și Onac nu sunt biologi).

În continuare prezint, grupate tematic, realizările principale ale biospeologilor bucureșteni și clujeni în perioada 1956-2005, fără a încărca bibliografia cu toate lucrările menționate; pentru acestea trimit la D. Dancău & Ștefan Negrea (1989), V. Decu & Gh. Racovitza (1994), Șt. Negrea (1999), Șt. Negrea & V. Boitan (2001), Șt. Negrea et al. (2004).

1. Studii asupra biodiversității în mediile subterane: consistenta monografie bazată pe date originale „Cercetări asupra biologiei izvoarelor și apelor freatice din partea centrală a Câmpiei Române” (C. Motaș, L. Botoșăneanu, Șt. Negrea, 1962); monografiile peșterilor Fundata, Gura Dobrogei și Limanu (M. Dumitrescu și T. Orghidan, 1958, 1965) și a celor din Defileul Vârghișului (idem, 1967); monografia Peșterii de la Vadu Crișului (I. Viehmann, C. Pleșa și T. Rusu, 1964); seria de lucrări despre peșterile din bazinul superior al Cernei (S. Avram, D. Dancău și E. Șerban, 1964-1968); voluminoasa carte „Recherches sur les grottes du Banat et d’Oltenie” (L. Botoșăneanu, A. Negrea, Șt. Negrea, A. Decu, V. Decu și M. Bleahu, 1967) – publicată la Paris și apreciată de recenzenții străini ca model de monografie speologică regională; atlasul complex „Porțile de Fier”, la care au colaborat toți biospeologii (edițiile română și engleză, 1972); volumul „Speologia” în seria monografică „Porțile de Fier” (editori T. Orghidan și Șt. Negrea, 1979), distins cu premiul Academiei; cartea „Peșteri din România”, o sinteză bogat ilustrată (M. Bleahu, V. Decu, Șt. Negrea, C. Pleșa și I. Viehmann, 1976); „Stygofauna mundi” – un volum de 740 pagini (editor L. Botoșăneanu, 1986) în care peste 60 de autori, printre care Dan Danielopol, prezintă, într-o manieră detaliată, fauna apelor subterane; cartea „Biodiversitatea în mediile subterane din România” (autori: Șt. Negrea, Alexandrina Negrea și A. Ardelean, 2004) se referă deopotrivă la fauna terestră și acvatică; „Monografia carstului din Munții Pădurea Craiului” (editori: Gh. Racoviță, O. Moldovan și B. Onac, 2002); capitolul „Biodiversity in terrestrial habitats” în „Encyclopaedia of Caves and Karst Science” (editor, J. Gunn, 2003); „Lista faunistică a României – specii terestre și de apă dulce” (editori: Oana Moldovan, M. Cîmpean, D. Borda, S. Iepure și V. Ilie, sub tipar în 2006), conține, evident, și toate speciile din mediile subterane terestre și acvatice.

2. Studii ecologice la nivel populațional și biocenotic: descoperirea și definirea unor noi medii de viață: biotopul hiporeic, acceptat de majoritatea specialiștilor din lume (T. Orghidan, 1955, 1959) și biotopurile higropetric și lithoclastic (T. Orghidan, M. Dumitrescu și M. Georgescu, 1964, 1969); definirea Freatobiologiei ca o nouă ramură a Limnologiei (C. Motaș, 1958, 1962, 1963); descrierea de noi specii de dendrocelide oarbe din izvoare carstice din M. Banatului cu considerații asupra faunei acvatice subterane (R. și D. Codreanu, 1967); periodicitatea reproducerii la animalele cavernicole (C. Pleșa, 1967); lucrările despre fauna interstițială a bazinului Crișului Repede (F. Botea și C. Pleșa, 1968) și despre

stigofauna din apeducte (C. Pleșa, 1981); lucrarea de sinteză asupra faunei apelor subterane din M. Banatului (L. Botoșăneanu, 1971); studiul biocenozei guanoului din 7 peșteri din Oltenia și Cazanele Dunării (A. și V. Decu, 1964) și din 78 de peșteri din M. Banatului (A. și Șt. Negrea, 1971); lucrarea „Some considerations on the bat guano-synusia” (V. Decu, 1986); studiul biocenozei parietale a unor peșteri din Oltenia (C. Motaș, V. Decu și A. Burghele, 1967); studiul biocenozei parietale din 115 peșteri din M. Banatului (Șt. Negrea și A. Negrea, 1968 și 1972); studiul biocenozelor de planșeu din 118 peșteri din M. Banatului (Șt. Negrea și A. Negrea, 1977) – este prima monografie regională de acest gen din lume, cu o clasificare originală a peșterilor și definirea principalelor caracteristici ale biocenozelor cavernicole terestre din peșterile zonelor temperate ale Terrei; monografia Peșterii lui Adam de la Băile Herculane – cavitate unicat cu biocenoză de tip tropical în plin climat temperat (V. Decu, A. Negrea și Șt. Negrea, 1974); o nouă clasificare topoclimatică a peșterilor utilă în studiul biocenozelor cavernicole (Gh. Racoviță, 1975); studiul amplu despre populațiile cavernicole de coleoptere din M. Apuseni (Gh. Racoviță, 1980); primele lucrări despre fauna mediului subteran superficial din România (C. Juberthie et al., 1981, Gh. Racoviță și M. Șerban, 1982); cartea „Initiation à la biologie et l'écologie souterraines” conținând multe date originale, ca o realizare complementară la tratatul de Biospeologie al lui A. Vandel (R. Ginot și V. Decu, 1977); volumul “Groundwater Ecology” (editori J. Gibert, D. Danielopol și J. Stanford, 1994) conține, de asemenea, contribuțiile românești la studiul apelor subterane; cartea „Coleopterele din peșteri” de Oana Moldovan (2002) – o sinteză binevenită; volumul „Adaptări structurale și ultrastructurale la coleoptere subterane”, tot de O. Moldovan (2003); în cartea „Groundwater Ecology” editată de C. Griebler et al (2001), trei autori clujeni O. Moldovan, S. Iepure și A. Fekete au scris capitolul „Recent ecological research on groundwater in Transylvania”.

3. Studii de biogeografie: lucrarea „Observații zoogeografice asupra faunei cavernicole din Oltenia și Banat” (D. Dancău și I. Tabacaru, 1964) – în care se subliniază, pentru prima dată, importanța culoarului Timiș-Cerna ca barieră paleobiogeografică; lucrarea remarcabilă despre originea și repartiția diplopodelor cavernicole europene (I. Tabacaru, 1970); sinteza originală „Aperçu zoogéographique sur la faune cavernicole terrestre de Roumanie” – prima împărțire a României în provincii și zone biospeologice, pe baza tuturor speciilor bioindicatoare troglobionte, cu accent pe barierele paleobiogeografice (V. Decu și Șt. Negrea, 1969); cartea “Formes primitives vivantes”, publicată la Paris de Cl. Delamare-Deboutville și L. Botoșăneanu (1970).

4. Expediții biospeologice cu rezultate publicate: expediția speologică internațională din 1983 în Bulgaria (L. Botoșăneanu, V. Decu și T. Rusu, 1964); prima expediție biospeologică de patru luni în arhipelagul cubanez (și totodată prima expediție organizată de naturaliști români peste hotare) realizată de L. Botoșăneanu, V. Decu, Șt. Negrea și Gh. Racoviță (1969), urmată de a doua expediție de patru luni, efectuată de T. Orghidan, L. Botoșăneanu, D. Coman, V. Decu și Șt. Negrea (1973); lucrările elaborate de specialiștii români și străini pe baza materialelor din cele două expediții au fost publicate de Editura Academiei sub titlul “Résultats des expéditions biospeologiques cubano-roumaines à Cuba”, redactori efectivi ai celor patru volume fiind L. Botoșăneanu, V. Decu și Șt. Negrea (1973, 1977, 1981 și 1983); în 1980, Șt. Negrea a publicat jurnalul celor două expediții în Cuba sub titlul “Expeditionari români la tropice”, după ce, în 1979, scosese un volum cu memorii de călătorie în alte țări, intitulat “Prin peșterile lumii”; în 1987 a apărut volumul “Fauna hipogea y hemiedáfica de Venezuela y de otros países de America del Sur” elaborat, în parte, pe materialul expediției efectuate de T. Orghidan și V. Decu în Venezuela (1983); în mai-iunie 1990 a avut loc expediția organizată de Șt. Negrea în Israel pentru colectare de material din peșteri și sol (participanți: Șt. și Alexandrina Negrea, V. Decu și I. Căpușe), rezultatele fiind publicate de Editura Academiei (editor tehnic E. Nițu, 1995); în 1987, C. Lascu și Ș. Șerban au scos, în Editura Academiei, o carte despre peșterile subacvatice și explorarea lor, în care un capitol este dedicat descoperirilor biospeologice; în 1995 V. Decu, însoțit de E. Nițu, V. Iavorschi și V. Gheorghiu au efectuat a doua expediție în Israel, rezultatele fiind publicate doar în câteva articole apărute în Travaux de l'Institut de Spéologie “Emile Racovitza”.

5. Alte lucrări: albumul “Peșteri din România” de M. Șerban, I. Viehmann și D. Coman (1961); prima hartă a regiunilor carstice din România, elaborată de T. Orghidan et al. (1965); lucrarea “Bibliographia Biospeologica Romanica (1937-1963)” de V. Decu și Șt. Negrea (1965), ca o continuare a cunoscutului catalog al lui B. Wolf, dar numai pentru țara noastră; volumul “Emil Racoviță: Opere alese” (sub redacția lui C. Motaș, 1964); masivele volume dedicate centenarului nașterii lui E. Racoviță și semicentenarului Institutului de Speologie “Emil Racoviță” (ambele la Editura Academiei, sub redacția lui T. Orghidan, 1970 și 1973); volumul “Peșteri din România” – primul ghid turistic românesc de acest fel (coordonator: Șt. Negrea, autori: T. Orghidan, Șt. Negrea, Gh. Racoviță, C. Lascu, 1984); în 1985, C. Pleșa a publicat un “mic glosar de stigobiologie”; în 1989 a apărut primul volum din seria “Miscellanea

Speologica Romanica” (redactor șef I. Căpușe, secretar de redacție, Șt. Negrea); acest volum conține, printre altele, lucrarea “Chronologie du développement des recherches biospéologiques”, semnată de D. Dancău și Șt. Negrea; cartea, în bună parte cu date originale, “Chiropterele din România” de V. Decu, D. Murariu și V. Gheorghiu (2004); marea “Encyclopaedia Biospeologica” în trei volume, totalizând 2294 pagini bogat ilustrate (editori: Christian Juberthie și Vasile Decu, 1994, 1998 și 2001) care conține și capitole scrise de biospeologi din Institutul de Speologie Emil Racoviță: V. Decu, L. Botoșăneanu, Ștefan Negrea, Dan Danielopol, Maria Georgescu și Gh. Racoviță); capitolul “Beetles” de Oana Moldovan în “Encyclopaedia of Caves” (D. Culver & W.B. White editors, 2004).

REMARCI FINALE

Biospeologia – această știință biologică fondată de tânărul savant român Emil Racoviță în 1907, pe când lucra la Laboratorul Arago de la Banyuls-sur-Mer în Franța – a cunoscut în România, după moartea sa (1947), a doua perioadă de puternică dezvoltare care a durat, după opinia mea, jumătate de secol. Ea a început în 1956, odată cu reorganizarea Institutului de Speologie – care avea să primească în 1957 numele fondatorului – și s-a încheiat în 2005, odată cu pensionarea ultimilor biospeologi ai acestei perioade, toți cercetători mai mult sau mai puțin renumiți, recunoscuți ca atare peste hotarele României.

Ca martor ocular al evenimentelor întregii perioade post-Racoviță și bazat pe documente, parțial redate aici în facsimil, încerc să explic în prezentul articol, cum a fost posibil ca după nouă ani de la moartea fondatorului – Institutul de Speologie – primul din lume, întemeiat de Racoviță în 1920 în cadrul Facultății de Științe a Universității din Cluj, să fie reorganizat ca Institut de Speologie la nivel național, cu două sedii: o „Centrală” la București și o „Filială” la Cluj – ambele conduse de un singur director.

Ținând cont de conjunctura istorică din România din anii „cincizeci” ai secolului trecut, am ajuns la concluzia că factorul declanșator a fost „migrarea” a doi discipoli și colaboratori ai lui Emil Racoviță – Radu Codreanu și Val Pușcariu – de la Facultatea de Științe din Cluj la Facultatea de Biologie a Universității din București.

Lucrând ca asistent al profesorului R. Codreanu, Val. Pușcariu – neobosit explorator al peșterilor și vajnic ocrotitor al naturii – l-a asociat pe tânărul conferențiar de Hidrobiologie, Traian Orghidan, în campaniile speologice organizate de el în țară. La rândul său, T. Orghidan s-a asociat mai târziu cu profesoara de Zoologie a Vertebratelor Margareta Dumitrescu, care se specializase în chiroptere. Tot Val. Pușcariu este cel care, pentru a avea fonduri de explorare speologică, a determinat Comitetul Geologic al României, să creeze două colective de biologi pentru studiul peșterilor cu guano din țara noastră. Primul colectiv, format în 1951 la București, era compus din Val Pușcariu, Traian Orghidan, Margareta Dumitrescu și Jana Tanasache. Al doilea colectiv, format în 1952 la Cluj, cuprindea pe Mihai Șerban, Dan Coman, Iosif Viehmann, Petru Bănărescu și Corneliu Pleșa (ultimii doi temporar). Începând cu 1954, Val Pușcariu a fost numit oficial responsabilul ambelor colective – unind astfel sub autoritatea Comitetului Geologic pe cei mai activi biospeologi ai vremii. Se poate conchide că Val. Pușcariu este principalul autor care a dus și a aprins focul sacru al Biospeologiei la București.

Contractul cu Comitetul Geologic era pe o perioadă determinată, legată de rezultate, respectiv de depistarea și punerea în valoare a chiropteritului ca îngrășământ agricol. De aceea, pentru a nu se stinge flacăra biospeologiei odată cu desființarea celor două colective, T. Orghidan și M. Dumitrescu, sprijiniți de Val. Pușcariu care era deja salariat al Comitetului Geologic, de R. Codreanu și alții din Facultatea de Biologie și din afară, s-au gândit să încerce înființarea unui “Institut de Speologie al R.P. Române” care să-l înglobeze pe cel fondat de Emil Racoviță, aflat în derivă, afiliindu-l la Academia R.P.R. sau la Ministerul Învățământului. Cu alte cuvinte, trebuia, pe de o parte, să reorganizeze Institutul fondat de Racoviță la nivel republican, având la bază pe „seniori” (biospeologii din cele două colective ale Comitetului Geologic), iar pe de altă parte, să formeze noi biospeologi dintre studenții primelor „cercuri științifice” înființate în 1952, respectiv din Cercul de Hidrobiologie, care-l avea președinte pe Ștefan Negrea și îndrumător științific pe T. Orghidan și Cercul de Vertebrate și Paleontologie, îndrumat de M. Dumitrescu.

În continuare, bazat pe documente și notele mele personale din acea vreme, arăt în prezentul articol cum au luptat T. Orghidan și M. Dumitrescu pentru a atinge obiectivul dorit, să facă fuziunea biospeologilor de la București (tot mai numeroși, grație specializării „juniorilor” formați de ei) cu biospeologii de la Cluj (împuținați tot mai mult după moartea lui Racoviță). Odată cu eliberarea din închisorile comuniste, după șapte ani de detenție politică, a savantului Constantin Motaș și acceptarea acestuia de a fi directorul Institutului de Speologie reorganizat, Consiliul de Miniștri al R.P.R. a publicat „Hotărârea nr. 1189 din 21 iunie 1956 privind înființarea Institutului de Speologie al Republicii Populare Române cu sediul în București”.

Forțele unite ale biospeologilor din București și Cluj sub egida Institutului de Speologie “Emil Racoviță” au condus la rezultate remarcabile care sunt prezentate succint în capitolul „Principalele realizări ale colectivelor de Biospeologie din București și Cluj în perioada 1956-2005”. Această perioadă

de puternică înflorire s-a terminat în 2005, odată cu pensionarea ultimilor biospeologi din această generație de vârf la 1 iulie 2005: Vasile Decu, Magdalena Gruia, Ștefan Negrea și Ionel Tabacaru la București și Corneliu Pleșa și Gh. Racoviță la Cluj Napoca. Deși, oficial, biospeologii din generația post-racovițeană au dispărut din organigrama Institutului, trei dintre ei (V. Decu, Șt. Negrea și I. Tabacaru) la București și unul la Cluj (Gh. Racoviță) continuă să lucreze în laboratoarele lor – grație înțelegerii actualei conduceri a Institutului de Speologie „Emil Racoviță” – respectiv I. Povară, director, și Cristian Goran, director adjunct.

În încheiere câteva reflecții privind perspectivele de viitor ale biospeologilor din Institutul nostru vizavi de dezvoltarea biospeologiei pe plan mondial. Generația actuală din București și Cluj-Napoca nu mai lucrează în echipe permanente, cu obiective concrete, precise, pe teme de biodiversitate, ecologie sau biologie subterană. Ea încearcă să se acomodeze din mers la modul de abordare a biospeologilor anglofoni din Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii, iar limba lor nu mai este franceza lui Racoviță, ci engleza (inclusiv în Franța). Biologia subterană este în plină dezvoltare pe plan mondial, dar fără centre ca în trecut (Franța, apoi România și iar Franța plus România) – cu alte cuvinte se globalizează. Biospeologii români vor face cu greu față acestei tendințe deoarece forțele lor sunt reduse la sub zece cercetători cu studii superioare la București și tot atâția la Cluj (să ne amintim că, de pildă, în 1963, erau 22 la București și 7 la Cluj). În timp ce în străinătate se pune accentul pe studiul mediilor subterane terestre și acvatice profunde (biodiversitate, ecologie, zoogeografie, studii experimentale), biospeologii români, împuținați, majoritatea foarte tineri, în curs de formare, se ocupă cu precădere de mediile mai accesibile, respectiv de fauna edaficolă și hipogeicolă superficială (MSS). În timp ce la București, majoritatea cercetătorilor biospeologi tinde să se specializeze în studiul biodiversității grupelor animalelor terestre, la Cluj se observă o tendință clară spre studiul organismelor subterane acvatice.

De tânăra generație de biospeologi români, în curs de formare, depinde dacă cercetarea mediilor subterane și edafice va continua tradiția lui Emil Racoviță, C. Motaș și T. Orghidan sau va deschide noi căi care vor conduce sau nu la o a treia perioadă de înflorire a biospeologiei românești. Sper din inimă ca “*Encyclopaedia Biospeologica*” și “*Fauna subterană a României*” ale generației post-racovițene să nu fie “cântecul de lebedă” al biologiei subterane românești.

MULȚUMIRI

Țin să mulțumesc și pe această cale colegului dr. Eugen Nițu, actualul șef al Compartimentului de Biospeologie și Edafobiologia Carstului al Institutului de Speologie “Emil Racoviță” pentru sugestia de a scrie această lucrare de istoria științei. De asemenea, colegului dr. Andrei Giurginca pentru traducerea în engleză și colegului dr. Ionel Tabacaru pentru traducerea rezumatului în limba franceză.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Sunt selectate lucrările citate în text care se referă la (sau și la) istoria biospeologiei sau conțin liste bibliografice cuprinzătoare.

- BOTOȘĂNEANU L. (editor), *Stygofauna Mundi*. Editions E.J. Brill, Leiden, 740 p., 1986.
- BOTOȘĂNEANU L., NEGREA A., NEGREA ȘT., DECOU A., DECOU V., BLEAHU M., *Recherches sur les grottes du Banat et d'Olténie (Roumanie, 1959-1962)*. Preface de A. Vandel, Membre de l'Institut. Avant-propos de C. Motaș et Val. Pușcariu. Editions du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 397 p., 1967.
- CULVER D., WHITE W.B. (editors), *Encyclopaedia of Caves*, Elsevier Academic Press, New York, 2004.
- DANCĂU D., NEGREA ȘT., *Chronologie du développement des recherches biospéologiques*. Miscell. Speol. Romanica, **1**, 273-301, 1989.
- DECU V., MURARIU D., GHEORGHIU V., *Chiroptere din România. Ghid instructiv și educativ*. Art Group Int. Printing & Publishing, București, 521 p., 2004.
- DECU V., NEGREA ȘT., *Bibliographia Biospeologica Romanica (1937-1963)*. Lucr. Inst. Spéol. “E. Racoviță”, **4**, 299-309, 1965.
- DECU V., NEGREA Șt., *Aperçu zoogéographique sur la faune cavernicole terrestre de Roumanie*. Acta Zool. Cracoviensia, **14**, 471-546, 1969.
- DECU V., RACOVITZA GH., *Roumanie*. In: C. JUBERTHIE & V. DECU, *Encyclopaedia Biospeologica*, Editions Fabbro, Saint Girons, tome **1**, 779-802, 1994.
- GIBERT J., DANIELOPOL D.L., STANFORD J.A., *Groundwater Ecology*, Academic Press, 571 p., 1994
- GINET R., DECU V., *Initiation à la biologie et à l'écologie souterraines*. Editions Jean-Pierre Delarge, Paris, 319 p., 1977.

- GRIEBLER C., DANIELOPOL D.L., GIBERT J., NACHTNEGEL H.P., NOTENBOOM J. (eds), *European Communities*, 342 p., 2001.
- GUNN J. (editor), *Encyclopaedia of Caves and Karst Science*. Fitzroy Dearborn Publishers, London, 2003.
- JEANNEL R., *Quarante années d'exploration souterraines*. Notes Biospéologiques, **6**, 5-95, 1950.
- JUBERTHIE C., DECOU V. (editors), *Encyclopaedia Biospeologica*, Editions Fabbro, Saint Girons, tomes **I**, **II**, **III**, 2294 p., 1994, 1998 et 2001.
- MOLDOVAN O., CÎMPEAN M., BORDA D., IEPURE S., ILIE V. (editors), *Lista faunistică a României. Specii terestre și de apă dulce*. Edit. Cristal Print, Cluj Napoca (sub tipar), 2006.
- MOTAȘ C., *Procédé des sondages phréatiques. Division du domaine souterrain. Classification écologique des animaux souterrains. Le psammon*. Acta Mus. Maced. Sci. Nat. Scopje, **8**, 135-173, 1962.
- MOTAȘ C., *La notion de nappe phréatique. La phréatobiologie, ses débuts, son objet*. An. Științ. Univ. „Al. I. Cuza”, S.H., Sect. II-a, **9**, 57-61, 1963.
- MOTAȘ C., BOTOȘĂNEANU L., NEGREA ȘT., *Cercetări asupra biologiei și apelor freatice din partea centrală a Câmpiei Române*. Edit. Academiei R.P.Române, 366 p., 1962.
- NEGREA ȘT., *Contributions à l'histoire de la Biospéologie. I. La période d'avant Emile Racovitza*. Noesis, Travaux du Comité Roumain d'Histoire et de Philosophie des Sciences, **22**, 65-69, 1997.
- NEGREA ȘT., *Contributions à l'histoire de la Biospéologie. II. La période d'Emile Racovitza*. Noesis, Travaux du Comité Roumain d'Histoire et de Philosophie des Sciences, **23**, 79-84, 1998.
- NEGREA ȘT., *Contributions à l'histoire de la Biospéologie. III. La période d'après Emile Racovitza*. Noesis, Travaux du Comité Roumain d'Histoire et de Philosophie des Sciences, **24**, 181-187, 1999.
- NEGREA ȘT., BOITAN V., *An ecological and biogeographical overview of the terrestrial and aquatic subterranean environments from Romania*. Trav. Mus. Nat. Hist. Nat. “Grigore Antipa”, București, **43**, 367-424, 2001.
- NEGREA ȘT., NEGREA A., *Sur les associations de plancher des grottes du Banat (Roumanie)*. Trav. Inst. Speol. „E. Racovitza”, **16**, 99-141, 1977.
- NEGREA ȘT., NEGREA A., ARDELEAN A., *Biodiversitatea în mediile subterane din România*. “Vasile Goldiș” University Press, Arad, 248 p., 2004.
- RACOVITZA E. G., *Essai sur les problèmes biospéologiques (Biospeologica I)*. Arch. Zool. Exper. Gen., Paris, 4e Série, **6**, 371-488, 1907.
- RACOVITȚĂ GH., *A ști sau a nu ști. Adevărurile vieții lui Emil Racoviță*. Editura Academiei Române, București, 560 p., 1999.
- VANDEL A., *Biospéologie. La biologie des animaux cavernicoles*. Edit. Gauthier-Villars, Paris, 619 p., 1964.

Foto 1. – Emil Racoviță, fondatorul Biospeologiei și al primului Institut de Speologie din lume

Foto 2. – René Jeannel și Pierre-Alfred Chappuis, principalii colaboratori ai lui Emil Racoviță pe durata activității lor la Cluj.

Foto 3. – Constantin Motaș, primul director al Institutului de Speologie, reorganizat după moartea lui Emil Racoviță

Foto 4. – Traian Orghidan, primul director adjunct al Institutului de Speologie, reorganizat după moartea lui Emil Racoviță

Foto 5. – Margareta Dumitrescu, primul director al departamentului de Biospeologie al Institutului de Speologie, reorganizat după moartea lui Emil Racoviță

Foto 6. – Emil Racoviță în laboratorul său din Institutul de Speologie de la Cluj

Foto 7. – Prof. C. Moțaș la stațiunea zoologică Agigea între Prof. Radu Codreanu (stânga) și Valeriu Pușcariu, fost asistent al lui Emil Racoviță (dreapta).

Foto 8. – Prof. Radu Codreanu (centru) și Prof. Traian Orghidan

Foto 9. – Membrii celei de-a doua expediții biospeologice Româno-Cubaneze în Cuba (1973). De la stânga la dreapta: Ștefan Negrea, Lazăr Botoșăneanu, Angel Graña, Vasile Decu, Vicasio Viña Baés, Carlos Fundora Martinez, Dan Coman, Antonio Núñez Jiménez and Traian Orghidan.

Foto 10. – Tabăra biospeologică de la Rio Mogote Valley (Oriente, Cuba) după o zi de explorare. De la stânga la dreapta: Traian Orghidan, Ștefan Negrea and Vasile Decu.